

Ana Stevanović*

Sloboda medija za vreme vanrednog stanja u Republici Srbiji

Sadržaj

- 1. Vanredno stanje u Republici Srbiji**
- 2. Presedan – hapšenje novinara**
- 3. Zabrana prisustvovanja novinara na pres konferencijama**
- 4. Ograničavanje slobode medija**
- 5. Kršenje prava na slobodu informisanja**
- 6. Značajan pad slobode medija**
- 7. Hibridni režim**
- 8. Medijska strategija razvoja sistema javnog informisanja**
- 9. Zaključak**

1. Vanredno stanje u Republici Srbiji

Vanredno stanje je definisano Ustavom RS, kao posebna okolnost, u kojoj javna opasnost ugrožava opstanak države i građana,¹ a posledica je vojnih ili nevojnih izazova, rizika i pretnji bezbednosti.² Može se proglasiti i kada je opstanak ugrožen zbog terorizma, organizovanog kriminala, korupcije, elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća i opasnosti. Vlada Srbije je, na osnovu Odluke o uvođenju vanrednog stanja³ zbog pandemije COVID 19⁴, 15. marta 2020. godine, uvela posebne mere i ograničila pojedina prava građana,⁵ od kojih su najoštrije pravo na zabranu kretanja za sve, u periodu od 20 sati do pet sati izjutra, kao i potpuna zabrana izlaska na ulice licima starijim od 65 godina. Vanredno stanje u Srbiji ukinuto je 07.

* Autorica je diplomirani pravnik, savetnik u Ministarstvu pravde RS. Stavovi iznešeni u ovom radu su lični stavovi autorice, te ne predstavljaju stavove Ministarstva pravde RS.

¹ Čl. 200 Ustava, *Sl. gl. RS* 98/2006.

² Zakon o odbrani, *Sl. gl. RS* 116/2007, 88/2009, 88/2009 - *dr. zakon*, 104/2009 - *dr. zakon*, 10/2015 i 36/2018.

³ Odluka o proglašenju vanrednog stanja, *Sl. gl. RS* 29/2020.

⁴ Pandemija se smatra elementarnom nepogodom, čl. 2 Zakona o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama, *Sl. gl. RS* 87/2018.

⁵ Prava koja mogu biti ograničena u toku vanrednog stanja, su: pravo na slobodu i bezbednost, dopunska prava u slučaju lišenja slobode bez odluke suda, prava koja su vezana za pritvor i trajanje pritvora, sloboda kretanja, nepovredivost stana, tajnost pisama i drugih sredstava opštenja, zaštitu podataka o ličnosti, pravo na obaveštenost, slobodu okupljanja, pravo na slobodu mišljenja, pravo na slobodu medija, slobodu udruživanja i druga prava garantovana Ustavom Srbije koja nisu izričito isključena od mogućnosti ograničenja.

maja 2020. godine.⁶ Ovo je četvrto vanredno stanje Srbije,⁷ u poslednjih trideset godina, a odluke vlasti, koje su mogle biti donete, su potpuna zabrana kretanja svih građana i eventualno ukidanje društvenih mreža i slobode medija.⁸ Da li vlast ima pravo na takva ograničenja ili suspenziju društvenih mreža u Srbiji, kao i da li može u potpunosti ukinuti slobodu informisanja?

Društvene mreže su samo platforma na kojoj se iznose lični ili posuđeni stavovi ili ideje, izražavaju kritike o važnom društvenom pitanju ili se putem njih primaju i saopštavaju informacije bez obzira na mešanje vlasti i bez obzira na granice.⁹ Zajemčena sloboda može se ograničiti ako je takvo ograničenje propisano zakonom i kada je neophodno radi zaštite bezbednosti i javnog zdravlja. Vanredno stanje u kojem se nalazila Srbija dozvoljava odstupanje od određenih sloboda i ljudskih i manjinskih prava koja se garantuju Ustavom¹⁰, što uključuje i slobodu izražavanja, a svako ograničenje je moguće samo u obimu u kojem je neophodno da bi se dostigao cilj, tj. mora biti proporcionalno i obrazloženo.

2. Presedan – hapšenje novinara

Kako se situacija rasplamsavala i povećavao broj zaraženih, Vlada Srbije je donela dve odluke koje su izazvale negodovanje domaćih i međunarodnih novinarskih udruženja. Prva se odnosila na Zaključak o informisanju¹¹, usvojen 28. marta 2020. kojim se zabranjuje kriznim štabovima opština i gradova da daju lokalnim medijima informacije u vezi sa zdravljem stanovništva. U tom zaključku Vlade, koji je ubrzo povučen, navodilo se da se ovlašćuje krizni štab za suzbijanje zarazne bolesti COVID 19, na čijem je čelu predsednica Vlade, da isključivo obaveštava javnost o stanju, posledicama i o preduzetim zdravstvenim merama u vezi sa virusom. Vladu RS ozbiljno je kritikovala strana domaća i međunarodna javnost nakon ovog poteza, a osudila ga je i Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS).¹²

Gotovo istovremeno sa usvajanjem tog zaključka, domaća javnost je saznala da je novinarka portala Nova.rs Ana Lalić uhapšena zbog objavljivanja teksta o Kliničkom centru Vojvodina i manjka zaštitne opreme koju su zaposleni imali u toj ustanovi, jer se navedenim člankom širi panika i lažne vesti. Novinarka je sutradan puštena, a sam predsednik je hapšenje nazvao

⁶ Odluka o ukidanju vanrednog stanja, *Sl. gl. RS* 65/2020.

⁷ Prva dva vanredna stanja u Srbiji je proglasio tadašnji predsednik S. Milošević, 09. 03. 1991. posle prvih velikih demonstracija opozicije i 24. 03. 1999. kada je počelo NATO bombardovanje. Nakon što je ubijen premijer Z. Đinđić, 12. 03. 2003, treće vanredno stanje je proglasila tadašnja predsednica Narodne skupštine i vršilac dužnosti prednika Srbije N. Mičić.

⁸ N. Krstić, bivši savetnik za medije predsednika B. Tadića i politički analitičar, je javno zatražio ukidanje društvenih mreža i hapšenje 1.100 „opion mejkera“, u Srbiji, dok traje vanredno stanje, zbog potencijalnog širenja dezinformacija.

⁹ S. Dragojević, Vanredno stanje i društvene mreže – vaše pravo da širite sve, dostupno na: <https://otvorenavratapravosudja.rs teme/ustavno-pravo/vanredno-stanje-i-drustvene-mreze-vase-pravo-da-sirite-sve>, očitavanje: 13. 05. 2020.

¹⁰ Čl. 202 Ustava.

¹¹ Zaključak Vlade, *Sl. gl. RS* 48/2020.

¹² N. Šinković, *Medijska udruženja u Srbiji traže omogućavanje direktnih pitanja*, dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/bez-novinara-na-konferencijama-u-srbiji-struka-negoduje/30547865.html>, očitavanje: 01. 05. 2020.

greškom.¹³ U pomenutom članku novinarka je izveštavala da medicinske sestre rade bez potrebne opreme i da je svaki peti oboleli od COVID 19 medicinski radnik, ne samo zbog kontakta sa obolelima, već zbog hroničnog nedostatka osnovne opreme i potpuno haotičnih uslova rada u vreme pandemije. Navela je i da se medicinski radnici trude da rade savesno, ali se svakodnevno izlažu riziku jer im nije omogućen ni minimum zaštite i da se dešava da lekar obavi tri operacije sa jednom maskom na licu. Takođe, pored nedostataka medicinske opreme, medicinari KC Vojvodine suočili su se i sa nedostatkom osoblja i protokola.¹⁴ Premda je KC Vojvodine zvanično demantovao navode novinarkе, glavni epidemioolog u Kriznom štabu doktor Predrag Kon je potvrdio da ipak nije bilo dovoljno zaštitne opreme na početku, ali da se o tome ćutalo jer nisu hteli da plaše građane.¹⁵ Na osnovu ovog primera može se zaključiti da je stvorena atmosfera koja je nesumnjivo doprinosila gušenju slobode medija.¹⁶

Srbija je jedina zemlja u Evropi u kojoj je novinar uhapšen, a da je to imalo veze sa COVID 19. Bez obzira što su mediji nezamenljiv stub demokratije, novinari nisu sigurni čak ni u razvijenim demokratijama. Kriza koju je izazvala pandemija jeste novi podsetnik na ovaj tužni paradoks.¹⁷ Pojedine vlade u svetu, sa zaostalim autoritarnim elementima, su takođe zloupotrebile situaciju kako bi ugrozili slobodu štampe. Uvele su represivne zakone koji su dozvolili nasumične sudske postupke, orkestrirano sprovodili kampanje govora mržnje koje su targetirale ključne novinare, a sve je rezultiralo fizičkim napadima. Takođe su diskriminisali i sprečavali nezavisne medije da dođu do informacija. U Mađarskoj je donet zakon koji kažnjava širenje lažnih vesti sa pet godina zatvora i dozvoljava vladi da u neograničenom trajanju donosi odluke dekretima. U kombinaciji sa kampanjom koja diskredituje novinare, taj zakon ima potencijal da uništi preostale nezavisne medije u državi.¹⁸

3. Zabrana prisustvovanja novinara na pres konferencijama

Konferencije za medije kriznog štaba za suzbijanje COVID 19 u Srbiji su se, do utorka 21. aprila 2020. održavale uz prisustvo novinara, ali naizmenično – u jednom danu su prisustvovali novinari televizijskih, radijskih redakcija i novinskih agencija, a u drugom štampanih i onlajn medija. Konferencije su započete sa vidno olakim pristupom pandemiji. Predstavnici struke i vlasti su napominjali da je reč o najsmješnijem virusu, da opasnosti skoro da nema, a čak je napravljena i neumesna šala te su žene kolektivno upućene u Milano u šoping jer je očigledno da

¹³ J. Pešić, *Od Trampa do Srbije, zemlje na udaru virusa, novinari na udaru vlasti*, dostupno na: <http://uns.org.rs/sr/desk/UNS-news/98294/od-trampa-do-srbije--zemlje-na-udaru-virusa-novinari-na-udaru-vlasti.html>, očitavanje: 13. 05. 2020.

¹⁴ Up. Zbog ovog teksta je novinarka Ana Lalić zadržana u policiji, dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/pritisci-i-napadi/zbog-ovog-teksta-je-novinarka-ana-lalic-zadržana-u-policiji/>, očitavanje: 13. 05. 2020.

¹⁵ N1 Beograd, Kon: Odnos prema imanju/nemanju opreme pokazuje koliko smo bili nesprenni, dostupno na: <http://rs.n1info.com/Vesti/a591471/Kon-o-lekarima-i-zastitnoj-opremi.html>, očitavanje: 07. 05. 2020.

¹⁶ D. Simović, *Vanredno stanje u Srbiji, ustavni okvir i praksa povodom pandemije COVID 19*, Sarajevo 2020, dostupno na: http://www.fcjp.ba/analize/Darko_Simovic10-Vanredno_stanje_u_Srbiji-ustavni_okvir_i_praksa_povodom_pandemije_COVID-19.pdf, očitavanje: 18. 05. 2020.

¹⁷ M. Šajkaš, *Većina ljudi je u karantinu, izuzev neprijatelja medijskih sloboda*, dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/pritisci-i-napadi/vecina-ljudi-je-u-karantinu-izuzev-neprijatelja-medijskih-sloboda/>, očitavanje: 13. 05. 2020.

¹⁸ *Ibid.*

virus ne napada ženski rod te se one mogu slobodno kretati po području kojem je pandemija najviše naudila u Evropi.¹⁹ Kako se situacija pogoršavala, uozbiljile su se i konferencije. Zdravstvena bezbednost novinara na konferencijama za medije je bila na visokom nivou. Uključivala je svakodnevno merenje temperature, dezinfekcija i obavezna zaštitna oprema, zatim veliki prostor i propisan razmak među novinarima. Sve je činilo da se osećaju bezbednim. A, prilika da pitaju sve što su mislili da javnost treba da zna, stvarala je osećaj slobodnog rada novinarskog posla.²⁰

Konferencije za štampu su mesta na kome novinari direktno postavljaju pitanja predstavnicima vlasti i na ista dobijaju odgovore, a publika čuje i vidi kako se vlast ponaša. Teško je u potpunosti kontrolisati tok konferencije. Loša strana po vlast je što su izuzetno uočljivi nedostaci kompetentnosti i odgovornosti u kriznoj situaciji, ako postoje. Očigledno je bilo, slušajući navedene konferencije, da ne postoje kritike na račun vlasti, odnosno ako su i postojale, one su bile ugušene ili nadjačane. Javnost je bila u prilici da vidi razliku između novinara i lica koja postavljaju “servisna” pitanja. Milionski auditorijum, na televiziji sa nacionalnom frekvencijom, nikada do sada nije imao priliku da u kontinuitetu, danima sluša pitanja novinara, a ne propagandista. Međutim, pitanja su se postavljala u kontrolisanim uslovima i gotovo uvek u prisustvu najviših predstavnika države, predsednika ili premijerke, te se uvek obezbeđivalo da red pravih pitanja preseče neko od novinara režimskih medija. Sasvim je izvesno da prosečni građanin živi u medijskom i informativnom tunelu. U tom tunelu nije mrak, već fina magla nastala pažljivo smišljenim zasipanjem ogromnom količinom raspršenih informacija, poluinformacija i laži. Tako građanin ne vidi pravo stanje stvari u drugim gradovima, za koje niko nije pitao na konferencijama za medije, ne vidi mnoge greške, krivce i druga odgovorna lica, ako mu ona nisu plasirana kao primećena i problematična.²¹ Druga odluka i mere Vlade Srbije, od 10. aprila ove godine, je bila da konferencije stručnog štaba za borbu protiv COVID 19 novinari ne mogu pratiti uživo, već samo preko video linka, kao i da ne postoji mogućnost direktnog postavljanja pitanja, već samo odgovaranje na upite koji stižu putem mejla. Konferencije su pratili uživo jedino Radio-televizija Srbije i novinska agencija Tanjug, a prenosile brojne televizijske i radio stanice. Obrazloženje za ove mere predstavnici države su našli u predostrožnosti jer su se pojavili slučajevi obolelih od virusa i u medijskim kućama, a postojala je sve veća zabrinutost novinara, snimatelja i fotoreportera za svoje zdravlje.²²

Zaključak je sporan iz najmanje dva razloga. Reč je o značajnom ograničenju slobode medija koje se može okvalifikovati i cenzurom, a donošenje nije urađeno na pravno valjan način. Umesto da se mera kojom se propisuje način informisanja donese u formi uredbe Vlade uz supotpis predsednika Republike, pravni osnov za donošenje zaključka Vlada je pronašla u

¹⁹ Novosti, *Doktor Nestorović se obratio javnosti i otkrio je najvažnije stvari o korona virusu: Žene požurite u Italiju u šoping, sad su tamo najveći popusti*, dostupno na: <https://www.novosti.rs/-vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:849759-Doktor-Nestorovic-se-obratio-JAVNOSTI-i-otkrio-je-NAJVAZNIJE-stvari-o-KORONA-VIRUSU-Zene-pozurite-u-Italiju-u-soping-sad-su-tamo-najveci-popusti>, očitavanje: 13. 05. 2020.

²⁰ Ž. Veljković, *Ukinućemo sve konferencije kad ne možemo sve medije*, dostupno na: <https://direktno.rs/vesti/drustvo-i-ekonomija/266627/ukinucemo-sve-konferencije-kad-ne-mozemo-sve-medije.html>, očitavanje: 13. 05. 2020.

²¹ Ž. Veljković, *Fina magla u tunelu*, dostupno na: <https://www.juznevesti.com/komentar/Zeljko-Veljkovic/Fina-magla-u-tunelu.sr.html>, očitavanje: 13. 05. 2020.

²² Bel. 12.

Zakonu o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti i opštoj formulaciji da Vlada u slučaju “opasnosti od zarazne bolesti određuje „odgovarajuće mere, uslove, način sprovođenja, izvršioce i sredstva za sprovođenje“ (član 6 stav 1).²³

Informativna ili medijska fina magla je ona koja nastaje pod visokim pritiskom države. Nakon samo jednog dana od pitanja novinara, na pres konferenciji, zašto je predsednik morao lično da nosi respiratore su svitom ljudi u Niš i tako ih izloži nepotrebnom riziku, kao i da li namerava da se testira na COVID 19, nakon što je objavio da mu je sin zaražen virusom²⁴ Vlada ukida konferencije za medije. Zabrana konferencija za medije, odnosno njihovo svođenje na slanje pitanja elektronskom poštom nije ništa drugo do gašenje te slobode i još jedan manevar kako bi se mediji koji su dostupni najvećem broju građana očistili od svakog sadržaja koji ne odgovara trenutnoj vlasti.²⁵ Dobijeni odgovori, nakon slanja i obrade, su često bili uopšteni, nejasni i suprotni svedočenjima onih koji su tražili pomoć. Pojedini mediji²⁶ nisu želeli da postavljaju pitanja onlajn, ocenjujući da je takav način komunikacije sa novinarima neprihvatljiv.

Ukidanjem konferencije za medije, novinari su ostali uskraćeni za jednu od poslednjih mogućnosti da uopšte pitaju državu za zvanični stav. Prisustvo na konferencijama je omogućavalo da se čuje i ono što vlast želi da sakrije, kao i da se primora vlast da reši probleme sa kojima ljudi žive. U međuvremenu, Evropska federacija novinara saopštila je da je Srbija uvela lošu praksu održavanja konferencija za štampu tokom pandemije COVID 19, na kojima ne prisustvuju novinari, već moraju unapred da pošalju pitanja, uz podsećanje da vlade ne smeju da koriste pandemiju za ograničavanje slobodnog protoka informacija. Tako se slučaj loše prakse Srbije nalazi i na Platformi Saveta Evrope za zaštitu novinarstva i bezbednost novinara.²⁷ Španija je pokušala da limitira nezavisno novinarstvo tražeći da se pitanja za konferenciju za štampu šalju unapred i u pisanoj formi. Novinari su se pobunili i Vlada je primala pitanja uživo putem video-konferencije. Mediji imaju ključnu ulogu u borbi protiv pandemije, a ova mera predstavlja umanjene slobode medija. Svetska zdravstvena organizacija svoje konferencije za medije održavala onlajn uz mogućnost direktnog uključivanja novinara. Sličnu praksu je uvela i Italija, koja je do nedavno imala najveći broj preminulih od posledica infekcije COVID 19, ali dozvoljavala prisustvo akreditovanih novinara. U Velikoj Britaniji je bilo omogućeno, osim ličnog praćenja konferencija, i telefonsko uključivanje, dok je u Beloj kući predsednik SAD, države sa najvećim brojem inficiranih COVID 19 u svetu, Donald Tramp, svoje konferencije i držao uz prisustvo novinara i poštovanje mera fizičkog distanciranja.²⁸

Udruženje novinara Srbije je pozivalo Vladu da ponovo razmotri odluku jer su redovne konferencije za novinare služile da se umiri strah građana. Takođe, navodili su da je ključno da novinari direktno postave pitanja stručnjacima kako bi došli do podataka do kojih na drugi način nije moguće doći. U slučaju da nije bilo moguće prisustvo na konferencijama, udruženje je zahtevalo da Vlada dozvoli novinarima da pitanja postavljaju iz svojih redakcija putem video-

²³ Bel. 16.

²⁴ Bel. 21.

²⁵ Ž. Veljković, *Od našeg dopisnika iz Beograda, čiji je posao Vlada upravo ukinula*, dostupno na: <https://www.juznevesti.com/komentar/Zeljko-Veljkovic/Od-naseg-dopisnika-iz-Beograda-ciji-je-posao-Vlada-upravo-ukinula.sr.html>, očitavanje: 13. 05. 2020.

²⁶ Novinari FoNeta, Danasa i Vremena.

²⁷ Bel. 13.

²⁸ Bel. 22.

linka ili interneta. U zajedničkom saopštenju medijske koalicije²⁹ navodilo se da ne postoji nijedan razlog da u momentu u kojem glavni epidemiolozi najavljuju odlučujuće i bitne dane za građane Srbije, Vlada ograniči direktna pitanja stručnjacima i na taj način nanese štetu informisanju građana. Takođe je zatraženo da se odmah prekine sa praksom sužavanja medijskih i novinarskih sloboda.³⁰ Uvođenje praćenja konferencija preko video linka treba da bude samo još jedan kanal komunikacije, a ne jedini. Postavljanje pitanja elektronskim putem ne može biti zamena za prisustvo konferencijama za štampu, pogotovo ako se zna da će medijske službe prethodno “pretresati” pitanja nezavisnih novinara. Konferencije za novinare bez novinara nisu konferencije za novinare.

Novinarska udruženja su smatrali da je ovo pokušaj da se još gušćim medijskim mrakom sakrije sopstvena nesposobnost i odgovornost za širenje COVID 19, kao i da režim nije znao kako drugačije da se izbori s tim što su milioni ljudi uživo na javnom servisu mogli da vide kako izgleda pravo novinarsko pitanje, ali i odgovor struke koji se izmakne kontroli.³¹ Odsustvo novinara se može smatrati zatezanjem kontrole i zatvaranjem kanala za informacije koje izlaze u javnost, a koje nisu strogo filtrirane. Opasno je da se kontrola diže na sve viši i viši nivo, i da u ime efikasnosti u vreme vanrednog stanja, Srbija dobija jednu sve centralizovanu vlast.³²

4. Ograničavanje slobode medija

Ograničenja slobode izražavanja su dozvoljena dokle god su neophodna za zaštitu nacionalne bezbednosti ili javnog poretka, javnog zdravlja ili morala. Kroz tripartitni test se mora utvrditi da li je ograničenje neophodno: da li je ograničenje propisano zakonom, da li je ograničenje jasno opravdano, da li je ograničenje neophodno u demokratskom društvu i da je proporcionalno svrsi.³³ Svako ograničenje slobode izražavanja mora da ima osnov u pozitivnom pravu (zakonu). Dodatno, kad je u pitanju nacionalna bezbednost, svako ograničenje ne sme da suzi ili uguši pitanja od javnog značaja koja ne ugrožavaju nacionalnu bezbednost i da goni lica koja su na primer jedan podatak od javnog značaja proširili u javnost. Po nas je možda najbitnije da ograničenje mora da bude prikladno i najmanje intruzivno od svih drugih raspoloživih načina.³⁴

Evropska konvencija o ljudskim pravima³⁵ štiti pravo na slobodu izražavanja i primanja i saopštavanja informacija, omogućava nadležnim državnim organima da tu slobodu ograniče u trenucima kad je to neophodno radi zaštite određenih interesa, kao što je na primer zaštita zdravlja. Bitno je da napomenuti i da svaka mera odstupanja od sloboda zajemčenih Evropskom konvencijom mora da bude u najnužnijoj meri u datoj vanrednoj situaciji i da te mere ne

²⁹ Medijska koalicija, koju čine Nezavisno društvo novinara Vojvodine, Nezavisno udruženje novinara Srbije, Asocijacija medija, Lokal Pres, Asocijacija onlajn medija i ANEM.

³⁰ Bel. 22.

³¹ *Ibid.*

³² *Ibid.*

³³ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, usvojen od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 16. 12. 1966. Rezolucija 2200A (XXI).

³⁴ Opšti komentar Komiteta za ljudska prava br. 34/2011.

³⁵ Evropska konvencija o ljudskim pravima je pravni akt Saveta Evrope o zaštiti sloboda i prava, originalno objavljena pod nazivom „Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda“. Srbija kao potpisnica ove konvencije priznaje nadležnost Evropskom sudu za ljudska prava kroz koji se obezbeđuje poštovanje obaveza iz Evropske konvencije.

budu u neskladu sa drugim obavezama iz međunarodnog prava.³⁶ Ujedinjenje Nacije, Inter-američka komisija za ljudska prava i Predstavnik za slobodu medija Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju doneli su zajedničko saopštenje u vezi slobode izražavanja u svetlu COVID-19 pandemije.³⁷ U zajedničkom saopštenju ove organizacije napominju državama u svetu da su u obavezi da saopštavaju tačne i istinite informacije o prirodi i stepenu pretnji korone virusa; da Vlade treba da se uzdrže od ograničavanja pristupa internetu i u onim prilikama gde je pristup internetu blokiran, da omoguće što brži neposredni pristup internetu; da štite novinare i omoguće im pristup informacijama; da cenzurisanje informacije bude proporcionalno i dobro balansirano tamo gde treba, naročito u svetlu širenja lažnih informacija i panike; da primena tehnologije nadzora u borbi protiv COVID-19 bude u skladu sa pravom na privatnost, načelom nediskriminacije i zaštite izvora informacija novinara i drugih prava zajemčenih međunarodnim pravom. Reakcije međunarodnih organizacija nam ukazuju na to da, uprkos pandemiji koja pretila celom svetu, prava zajemčena međunarodnim pravom i ugovorima su tu da pomognu u borbi protiv COVID 19, a ne da odmognu.

Proporcionalnost i balansiranje između raznih rešenja ili ishoda u pravu, čine ovu društvenu oblast ključnom za održavanje stabilnosti društva, naročito u teškim situacijama koje dovode do proglašenja vanrednog stanja. Jasno je da ograničenje društvenih mreža ne bi imalo ikakvo opravdanje i da pravo Srbije ne prepoznaje takvu mogućnost. Društvene mreže kao mediji preko kojih mogu da se iznose stavovi i (dez)informacije treba koristiti odgovorno, jer u suprotnom širenje panike, lažnih vesti ili verske, rasne i nacionalne mržnje čini krivično delo za koje se odgovara pred sudom, van ili tokom vanrednog stanja. U toku pandemije COVID 19 društvene mreže igrale su bitnu ulogu u širenju informacija o tome kako treba postupati u okviru ove krizne situacije i omogućavale komunikaciju lica koja nisu u mogućnosti da se susreću zbog ograničenja kretanja koje je propisala Vlada Srbije. Štaviše, društvene mreže mogu da imaju i pozitivnu ulogu u komunikaciji između građana i državnih organa.

Međutim, vladajuće elite u Srbiji nisu pokazale visok stepen razumevanja za važnost informisanja građana trudeći se da suzbiju slobodan protok informacija. Protekle godine, u srpskim medijima, obeležio je povećan broj fizičkih i verbalnih napada, ali i različitih vrsta pritisaka na novinare i medije. Zapaljiva retorika vladajućih struktura uperena je naročito protiv novinara koji rade u javnom interesu izveštavajući o vladavini prava, korupciji i kriminalu.³⁸ Nijedna nacionalna televizija neće preneti koje su zloupotrebe otkrili novinari istraživačkih portala, ali će objavljivati napade na te medije i novinare. Neće preneti da su Južne vesti uživo prenosile okupljanje usred policijskog časa, ali će preneti saopštenje Srpske napredne stranke o zlonamernim medijima i novinarima koji su o nečemu izveštavali.³⁹

5. Kršenje prava na slobodu informisanja

Postoji ogromno nepoverenje koje vlada između ljudi i svih onih koji donose bilo kakve direktne odluke na nivou naroda. Ovo nepoverenje se gradilo tj. gubilo vekovima u nazad i služi

³⁶ Čl. 15 Evropske konvencije.

³⁷ Dostupno na: <https://cep.org.rs/blogs/vanredno-stanje-i-drustvene-mreze/>, očitavanje: 13. 05. 2020.

³⁸ V. Stojsavljević, *Sloboda medija u Srbiji dodatno ugrožena tokom pandemije*, dostupno na: <https://www.danas.rs/drustvo/sloboda-medija-u-srbiji-dodatno-ugrozena-tokom-pandemije/>, očitavanje: 13. 05. 2020.

³⁹ *Ibid.*

trenutnom sistemu u kojem ne postoji niti jedna jedina svesna briga prema drugome osim one najbitnije, da se preživi i ugrabi što više. Sve ovo je dovelo do toga da ljudi počinju da traže “alternativne” izvore informacija, one koje zaobilaze zvanične. Jer, zbog čega bismo verovali bilo kome trenutno. Stručna javnost već nedeljama upozorava na alarmantne slučajeve kršenja slobode govora koje je, čini se, uzelo maha od početka pandemije. Ipak, najviše zabrinjava, što upravo tabloidne novine i prorežimski nastrojene televizije, koje prednjače u neprofesionalizmu po svim zvaničnim podacima, država najizdašnije finansira kroz program sufinansiranja medijskih sadržaja od javnog interesa.

Građanske inicijative su objavile da su od uvođenja vanrednog stanja zabeležile 42 slučaja kršenja slobode izražavanja i informisanja u Srbiji, te da je skoro trećina svih zabeleženih kršenja ljudskih prava rezervisana za kršenje slobode informisanja i izražavanja. Građani medijima ne veruju, i to je većinom dugotrajni trend, a sa druge strane vrlo lako nasedaju na glasine, dezinformacije i konstrukcije, naročito teorije zavere koje su trenutno u usponu. Aktuelna situacija i zasićenost informacijama su bila prava prilika da mediji pokažu da su jači samo u jednoj stvari od interneta, a to je da puste i drugu stranu da govori i da ne objave ništa senzacionalno od velike pažnje dok ne obezbede dva ili tri nezavisna izvora koja to potvrđuju. Građani, kada to shvate da su često ili gotovo uvek prevareni ili nasankani na tim oblicima takozvanog građanskog novinarstva, blogova i društvenih mreža, mogli bi da se zapitaju da li su mediji toliko loši, s obzirom da su barem ono što su objavljivali proveravali. Mediji moraju povratiti poverenje i visoke standard, kako bi se malo oporavili i nastavili da žive.⁴⁰

U digitalnim vremenima se informacija ne može sakriti, ali je problem lavina lažnih informacija, kao i nesposobnosti priznavanja pogrešnih odluka. Da li će ikad srpska vlast priznati grešku kao što je npr. švedski premijer Stefan Leven, koji nije dovodio u pitanje epidemiologe koji i dalje drže otvorene škole i restorane, optužio sebe da nije uspeo da sprovede mere kontrole propisanog rastojanja u kafićima? Zar nije licemerno srpsko izveštavanje o uhapšenom lekaru koji je u Kini prvi ukazao na novi virus, kad je ceo svet objavio da se upravo u Srbiji desilo prvo hapšenje jednog novinara? Konformizam je sudbina Srbije, a javno mnjenje dirigent mentalnog orkestra.

6. Značajan pad slobode medija

Srbija je pala za još tri mesta na godišnjoj listi Reportera bez granica, Indeks medijskih sloboda u svetu, i nalazi se u donjoj polovini te liste, na 93. mestu među 180 rangiranih država.⁴¹ Od 2016. godine Srbija je pala za čak 34 mesta. Reporteri navode da je pad nastao usled činjenice da su brojni napadi na novinare prošli nekažnjeno. Takođe, smatraju da će decenija pred nama biti odlučujuća za medije, a da je trenutna pandemija izbacila u prvi plan i povećala brojne krize koje prete slobodnom novinarstvu, od agresije autoritarnih režima, krize demokratije i poverenja u medije, do njihovog osiromašenja usled ekonomske krize.⁴²

⁴⁰ I. Nikoletić, *Radojković: Mediji će iz ove krize izaći još slabiji*, dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/pritisci-i-napadi/radojkovic-mediji-ce-iz-ove-krize-izaci-jos-slabiji/>, očitavanje: 13. 05. 2020.

⁴¹ M. Šajkaš, *Srbija pala za još tri mesta na godišnjoj listi reportera bez granica*, dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/svet/srbija-pala-za-jos-tri-mesta-na-godisnjoj-listi-reportera-bez-granica/>, očitavanje: 13. 05. 2020.

⁴² *Ibid.*

Sloboda medija u poslednjih nekoliko godina znatno je ugrožena. Postoji, ipak, mali broj medija koji se bori za profesionalno novinarstvo. Vanredno stanje iskorišćeno je kao paravan za pojačane napade na slobodu medija. Koristilo se sve: uredbe o ograničavanju informacija, zastrašivanje hapšenjem, konferencije za novinare bez novinara, verbalni napadi i uvredljivi govor državnih zvaničnika protiv medija, konfuzije i nadrilekarstvo iz režimskih studija. Pandemija COVID 19 je potvrdila i koliko su važni slobodni mediji. Bez njih demokratije lako umiru, čak i pred očima svih nas.

Mediji u Srbiji danas jesu ugroženi, ali njihova sloboda postoji još samo u maloj oazi medijskih kuća koje je čuvaju. Novinare očekuje težak period sada nakon ukidanja vanrednog stanja. Trenutno nije na djelu sloboda, dijele se mrvice slobode – u čiju odbranu je mnogo uloženo. Posrće li se ili se već na kolenima, zbog političkog, ekonomskog, pravnog pritiska, zbog progona kojem su novinari i građanstvo izloženi. Zato ne vidim kako bi se ovo moglo završiti, osim nestanka i to malo preostalih profesionalnih medija.

7. Hibridni režim

Srbija, uz Crnu Goru, prvi put od 2003. godine nije svrstana u demokratske države, već se vratila nekoliko koraka unazad u grupu tranzicionih odnosno “hibridnih režima”, po izveštaju Fridom haus.⁴³ Ova međunarodna organizacija je u izveštaju poseban odeljak posvetila medijima u kojem se navodi da je većina štampanih i elektronskih medija pod kontrolom vladajuće partije, kao i da se oni koriste kako bi hvalili vladajuću stranku i njenog lidera, a istovremeno demonizovali njihove kritičare i protivnike.⁴⁴

Izveštaj Nacije u tranziciji je nastao kao potreba za razumevanjem društveno-političkih promena u post-komunističkim zemljama Evrope i Centralne Azije i predstavlja jedan od najznačajnijih godišnjih projekata američke nevladine organizacije Fridom haus, od 1995. godine, te ovaj izveštaj donosi pregled promena relevantnih za očuvanje i unapređivanje demokratije. To je, pored zaštite ljudskih i građanskih sloboda, jedan od ciljeva Fridom haus. U poslednjem izveštaju organizacije konstatovano je da je jedan od najvećih problema Srbije smanjenje medijskih sloboda. Hibridni režim se definiše kao režim zemlje u kojoj se izbori redovno održavaju, ali u kojima partija na vlasti uživa značajne, nezaslužene prednosti ili u kojima postoje nezavisni mediji, ali su oni pod velikim pritiskom i targetirani su od strane pripadnika vladajuće garniture ili interesnih grupa.⁴⁵

Vladavina prava i sloboda medija su neprikosnoveni čuvari javnog interesa koji ne smeju biti ugroženi u vanrednom stanju. Odluka o puštanju Ane Lalić na slobodu i povlačenje odluke Vlade o informisanju u vreme pandemije COVID 19 su ispravni postupci, kojim se otklanja prouzrokovana šteta i šteta koju bi tek mogli da prouzrokuju ovi koraci. Hapšenje novinarkе trebalo bi ostati izolovan incident, a svi organi javnih vlasti obezbediti uslove za nesmetan rad

⁴³ K. Živanović, *Vlast nezavisne medije doživljava kao neprijatelje*, dostupno na: <https://www.danas.rs/drustvo/vlast-nezavisne-medije-doživljava-kao-neprijatelje/>, očitavanje: 13. 05. 2020.

⁴⁴ Najgori primeri subjektivizma su televizija Pink i novine Informer, dok su za nijansu suptilniji Radio-televizija Srbije i novine Politika. Postoje kritički mediji poput Danas i N1, ali je njihov domet mali.

⁴⁵ M. Šajkaš, *Izveštaj Fridom haus: Srbija napušta demokratske pincipe, većina medija pod kontrolom vladajuće stranke*, dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/pritisci-i-napadi/izvestaj-fridom-hausa-srbija-napušta-demokratske-principe-vecina-medija-pod-kontrolom-vladajuće-stranke/>, očitavanje: 13. 05. 2020.

novinara i omogućenje redovnog i tačnog obaveštavanja o situaciji koja je izazvana korona virusom. Država Srbija u prethodnim periodima ni danas nije imala hrabrosti da ima svoj Washington Post i da prepozna kako je upravo njoj u najboljem interesu da maše listom koji će podjednako kritikovati i vlast i opoziciju kao dokaz ostvarene demokratičnosti društva. Osnovni princip autoritarnog upravljanja društvom je “poslušnost”. Zato novine i mediji koji funkcionišu u skladu sa standardima demokratskog društva, režim doživljava kao neprijatelje, a na sve načine uključujući i zatvaranje očiju pred kršanjem zakona i finansijsku podršku javnim novcem, podržava medije koji su i više nego poslušni, a koji su zapravo propagandna mašinerija vlasti.

Već površno poređenje sa Miloševićevom erom daje dovoljno elemenata za zaključak da se posle tri decenije u sferi medijskih sloboda skoro ništa nije promenilo. Ali ni u tome nema ničega šokantnog jer se sistem vladavine, kako onda tako i danas, uglavnom bazirao na goloj propagandi, a ne na objektivnom informisanju i slobodnom ili istraživačkom novinarstvu.⁴⁶ Status hibridnog režima po ugled zemlje je vrlo, vrlo loš.⁴⁷ Na pitanje da li u današnjoj Srbiji, za vreme vanrednog stanja, ima slobodnih medija, nakon što su mnogi odavno ugašeni, odgovor je ipak pozitivan. Ima, naravno, ali već na pitanje da li su i koliko uticajni i moćni, najtačniji odgovor bi mogao biti da uticajni jesu jer se prosto najviše citiraju, i u zemlji i u inostranstvu, ali i da nemaju skoro nikakvu moć jer već godinama dišu isključivo na škrge.

8. Medijska strategija razvoja sistema javnog informisanja

Ustavom Republike Srbije i medijskim zakonima zagantovana je sloboda medija. Set medijskih zakona donet je 2014. godine i on obuhvata: *Zakon o javnom informisanju i medijima*, *Zakon o elektronskim medijima* i *Zakon o javnim medijskim servisima*. Problem ne predstavljaju sami zakoni već, kao i prethodnih godina, da njihova primena nije zaživela. Razlog je pre svega nedostatak političke volje da se ti zakoni primenjuju. Iako sami zakoni nisu loši, postoje brojni predlozi da se ti zakoni poboljšaju, pre svega da bi bili što manje podložni mogućim zloupotrebama.

U Srbiji je 2017. godine Ministarstvo kulture i informisanja započelo rad na izradi dokumenta nove *Medijske strategije razvoja sistema javnog informisanja do 2023. godine*, jer je prethodna medijska strategija prestala da važi 2016. godine. Prilikom formiranja prve radne grupe ministarstvo nije konsultovalo većinu novinarskih i medijskih udruženja oko sastava radne grupe i samo je odredilo ko će biti predstavnik udruženja. Međutim, pet novinarskih i medijskih udruženja su se ipak izborili da imaju svog predstavnika u grupi. Nakon kratkog vremena, nezadovoljni radom grupe, jedan po jedan predstavnik medijske zajednice je napuštao grupu da bi na kraju radna grupa nastavila da radi na nacrtu strategije bez njih i donela je prvi nacrt nove medijske strategije. Legitimnost ovog nacrta bila je dovedena u pitanje od strane medijske i novinarske zajednice, ali i od strane međunarodnih organizacija jer relevantna udruženja nisu učestvovala u njegovoj izradi. Nadležno ministarstvo nikada nije objavilo ovaj nacrt, nego ga je povuklo iz procedure, ali je jedna verzija tog nacrta objavljena u dnevnom listu Danas. Kao rezultat toga, a i pritiska međunarodnih organizacija, ubrzo je došlo do zaustavljanja rada na izradi *Medijske strategije*. Vest o povlačenju nacrta iz procedure i obnovi rada na dokumentu

⁴⁶ G. Mišić, *(Ne)moć slobodnih medija u Republici Srbiji*, dostupno na: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/nemoc-slobodnih-medija-u-srbiji>, očitavanje: 13. 05. 2020.

⁴⁷ Bel. 43.

stigla je iz kabineta Predsednika Republike, a da Ministarstvo kulture i informisanja, u čijoj je nadležnosti izrada ove strategije, nije imalo jasan stav po tom pitanju.

Uparedo sa pisanjem Nacrta medijske strategije, pet medijskih i novinarskih udruženja, nakon izlaska iz radne grupe, nastavili su da rade na unapređenju medijskih politika i, uz pomoć medijskih i pravnih stručnjaka, napravili su dokument koji se osvrće na prethodnu strategiju i daje predloge i preporuke kako da se prevaziđu postojeći problemi i da se unapredi medijska scena. Dokument je nazvan Prilozi za izradu strategije razvoja sistema javnog informisanja do 2023. godine i predstavlja zajedničke stavove ovih pet udruženja. Vlada Srbije je predložila, a medijska i novinarska udruženja se saglasila, da se formira nova radna grupa u kojoj su se našli predstavnici relevantnih medijskih i novinarskih udruženja, Ministarstva kulture i informisanja, kao i predstavnici drugih ministarstava. Dokument Prilozi za izradu strategije razvoja sistema javnog informisanja do 2023. godine je jedan od polaznih dokumenata te nove radne grupe, kao i Nacrt strategije koji je uradila prethodna radna grupa. U dogovoru sa Vladom formirani su i *Tim za dijalog* i *Koordinaciono telo*. Tim za dijalog sastavljen je od predstavnika devet novinarskih i medijskih udruženja i sindikata. Koordinaciono telo za saradnju sa medijima sastavljeno je od predstavnika ministarstava unutrašnjih poslova, kulture i informisanja, pravde, državne uprave i lokalne samouprave, Republičkog sekretarijata za zakonodavstvo, a kopredsednice ovog tela su savetnice predsednika Republike i premijerke. Ova dva tela su formirana kako bi se rešavala tekuća pitanja i problemi u medijima. Medijska strategija je strateški dokument značajan za razvoj medijskog sektora i njegovo unapređenje, međutim, kao što je bio slučaj i sa prethodnom medijskom strategijom, ovaj dokument sam po sebi ne mora da doprinese boljoj situaciji kada su u pitanju medijske slobode. Većina intervjuisanih novinara i medijskih eksperata su skeptični da će nova medijska strategija doneti poboljšanje medijskih sloboda. Oni su naglasili da čak i pod pretpostavkom da se donese dobra nova strategija, pitanje je da li će ona zaživeti u praksi ili će ostati mrtvo slovo na papiru.⁴⁸

Medijske reforme u Srbiji manje-više traju već petnaestak godina, a što je više truda da se umanjiti kaos u ovom segmentu društva, on postaje sve veći. Ovo je naročito vidljivo u vanrednim okolnostima. Što se više pokušava povećati medijski pluralizam, on je sve krhkiji. Što se više zalaže za javni interes u sferi javnog informisanja, njega je sve manje. I što se više ukazuje na potrebu da građani budu u centru pažnje, to je sve veća medijska zastupljenost predstavnika izvršne vlasti. Dok se zakonima pokušava, godinama, ukloniti državu iz medijske sfere, njen uticaj postaje sve snažniji i presudniji, pogotovo za vreme vanrednih okolnosti. Što se više upozoravaju medijski poslenici da je potrebno tražiti nove, alternativne modele rada, to je više onih koji bi da budu u poziciji državnog službenika zalutalog u vremenu. Dok komercijalni mediji, bez obzira na, doduše kilavo, državno konkursno sufinansiranje javnog interesa – u uslovima potpune društvene deregulacije i nedostatka tradicije medijskih sloboda – pokazuju trajnu sklonost da budu na usluzi vlastima, a ne građanima, dotle se i oni mali, kvalitativni pomaci ostvareni u javnim medijskim servisima poništavaju. Ni komercijalni mediji ni javni servisi ne mogu da budu pouzdan garant medijskog pluralizma i javnog interesa. Iako je to u Srbiji više nego očigledno, svakako to nije izuzetak u savremenom svetu. Medijske slobode su se u velikoj meri preselile na internet i u medije civilnog društva. Ko je zakazao zbog toga što

⁴⁸ M. Vukasović, *Srbija Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara 2018*, dostupno na: <https://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/12/Ceo-izve%C5%A1taj-Indikatori-za-nivo-slobode-medija-i-bezbednost-novinara-Srbija-2018.pdf>, očitavanje: 13. 05. 2020.

model medija civilnog društva nije u većoj meri zaživeo u Srbiji, iako već godinama postoji relativno dobar zakonski okvir za njihovo delovanje? Možda nekompetentnost aktera na medijskoj i društvenoj sceni? Ili možda upravo činjenica da su mediji i novinari toliko udaljeni od građana da je bilo skoro nemoguće uspostaviti direktnu međusobnu komunikaciju i prepoznavanje zajedničkih interesa. Ovo je neophodan uslov da ovaj model medija zaživi.⁴⁹

9. Zaključak

Danas se najugledniji masovni mediji, poput Bi-Bi-Sija, Gardijana ili Njujork tajmsa, zapravo direktno angažuju na vanrednoj edukaciji za kritičko mišljenje i ugibaju od napora da raskrinkaju viralne dezinformacije o COVID 19. Ključno pitanje srbijanskog medijskog i društvenog pejzaža je na šta se naseda? Na dezinformacije, laži, glasine, zablude, nadrilekarštinu, teorije zavere i lažne vesti? Možda je povećani deo odgovornosti i na samim konzumentima informacija. Mnoge vesti čitamo samo da bi se učvrstila vlastita uverenja, a ne da bi se zaista došlo do informacija. Sve su to kognitivne pristrasnosti, mentalni “mrtvi uglovi” ili logičke “greške u koracima” koji odlikuju svaki ljudski um i koji nas zapravo čine iracionalno sklonim ka dezinformacijama i lažnim vestima. Dezinformacije i lažne vesti nisu uzrok iracionalnog mišljenja i nesuvislog ponašanja tokom pandemije, već su posledica urođene mentalne arhitekture.⁵⁰

Istina je da nikada nije bilo lakše doći do informacije, ali nikada teže odrediti njihov značaj sa aspekta javnog interesa i njihove uloge u demokratskim procesima. Zakonska regulativa, čini se, gubi trku sa „udarom“ i brzinom protoka informacija, ali i ocenom njihovog kvaliteta.⁵¹

U Srbiji se o stanju slobode medija poslednjih godina vode dva paralelna monologa. Iz vladajuće strukture poručuju da su zadovoljni i ponosni na slobodu medija u Srbiji i da je Srbija evropski šampion u slobodi medija. Sa druge strane, organizacije civilnog društva vrše brojna istraživanja koja pokazuju da je stanje u medijima alarmantno, a iz strukovnih udruženja svakodnevno ukazuju na zloupotrebe u primeni medijskih zakona i izuzetno težak materijalni i profesionalni status novinara.

Podeljena su i mišljenja gledalaca. Istraživanje o učešću građana u demokratskim procesima u Srbiji pokazalo je da 38% građana smatra da su mediji u Srbiji pod značajnim političkim pritiskom i da ne postoje uslovi za slobodno i objektivno informisanje građana, 39% da su mediji samo povremeno izloženi pritiscima i da sloboda medija nije ugrožena, dok 16% smatra da su mediji u Srbiji potpuno slobodni i nezavisni. Dijalog koji je uspostavljen u cilju izrade nove Medijske strategije nije posledica unapređenja kulture komunikacije između dve strane, već je uspostavljen uz intervenciju međunarodne zajednice. Od toga da li će ovoga puta biti političke volje za održavanje dijaloga zavisice i da li će medijske slobode u Srbiji sa papira konačno preći i u praksu.

⁴⁹ Nezavisno društvo novinara Vojvodine, *Mediji civilnog društva, uputstvo za upotrebu*, Novi Sad 2016, dostupno na: <https://www.osce.org/sr/serbia/292301?download=true>, očitavanje: 13. 05. 2020.

⁵⁰ A. Kišjuhas, *Korona virusi i virusi uma: 7 grešaka zbog kojih obolevamo od dezinformacija*, dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/mediologija/koronavirusi-i-virusi-uma-7-gresaka-zbog-kojih-obolevamo-od-dezinformacija/>, očitavanje: 13. 05. 2020.

⁵¹ P. Dimitrijević/J. Vučković, *Analiza medijskog zakonodavstva u Republici Srbiji*, dostupno na: http://www.fcjp.ba/templates/ja_avian_ii_d/images/green/Predrag_Dimitrijevic_i_Jelena_Vuckovic.pdf, očitavanje: 13. 05. 2020.

Na loše stanje u medijima ukazuju i izveštaji međunarodnih institucija, koji govore da u Srbiji ne postoji podsticajno okruženje za puno ostvarivanje slobode izražavanja. Ona je pala na 93. mesto i došla je na začelje zemalja u regionu. Ovakvo stanje posledica je činjenice da reforma pravnog okvira nije bila praćena političkom voljom da se zakoni dosledno primenjuju, pa su efekti novih zakona na ograničavanje prekomernog uticaja države na medije gotovo potpuno izostali. Privatizacija medija nikada nije do kraja sprovedena, projektno sufinansiranje medijskih sadržaja pretvorilo se u efikasno sredstvo kontrole nad medijima, a državni organi i dalje su najveći oglašivači. Većina medija nije finansijski samoodrživa i u značajnoj meri zavisi od državnih sredstava. Iz budžeta se i dalje finansiraju i javni medijski servisi, a deo javnosti smatra da postoji uticaj vladajućih struktura na izbor organa ovih servisa. Iako je zakonom predviđena mogućnost učešća građana u kreiranju programa javnih medijskih servisa oni nisu dobili priliku da praktikuju ovo pravo. Sve to rezultira time činjenicom da se javni medijski servisi doživljavaju kao režimski.⁵²

Najvažniji razlog za loše stanje medijskih sloboda, što je slučaj već niz godina, jeste politizovanost i neefikasnost *Regulatornog tela za elektronske medije* (REM), pre svega Saveta REM-a. Medijski stručnjaci smatraju da je nastavljena politizacija rada ovog tela, da je došlo do njegove potpune pasivizacije i da ne postoji politička volja da se tom telu omogući nezavisan rad. Regulator ne koristi u dovoljnoj meri zakonom propisana ovlašćenja, nije dovoljno transparentno i radi u nepunom sastavu.⁵³

U Srbiji se, uprkos velikom broju štampanih medija ne oseća pluralizam ideja i mišljenja. Tržište je podeljeno između nekoliko “velikih igrača” i države, s jedne strane, a s druge strane je pod kontrolom velikih oglašivačkih agencija koje indirektno kontrolišu tokove novca i političkog uticaja. Položaj medija otežava i neuređeno medijsko tržište, na šta u velikoj meri utiču razni negativni trendovi. Veoma lošem stanju u medijima doprineo je sve jači politički uticaj na medije, ali takođe i veoma visoka koncentracija vlasništva. Time je narušen medijski pluralizam. Zaključci istraživanja govore da su prisutni pritisci na medije u Srbiji, da je prisutna cenzura i autocenzura, da predstavnici vlasti interpretiraju kritički orijentisane medije kao svoje političke protivnike i da se tabloidi u Srbiji razlikuje od klasične žute, senzacionalističke ili tabloidne štampe u evropskim zemljama zbog toga što su u Srbiji sredstva za političku propagandu i obračun sa političkim protivnicima. To dodatno usložnjava realnu stranu i primenu medijskog zakonodavstva.⁵⁴

Javni interes, izbegavanje senzacionalizma i propaganda trebalo bi da budu na prvom mestu medijskim uposlenicima, ali je važno i da država ne uvodi bilo kakvu cenzuru. U situaciji opšte opasnosti potrebno je da se novinari i vlasnici medijskih kuća ponašaju odgovorno i da poštuju pravila propisana Kodeskom novinara.⁵⁵ Neophodno je zaustaviti propagandu jednog vođe kao najmudrijeg i jedinog ispravnog, jer takav vid novinarstva je opasan i u mirnodopsko vreme, a posebno u vreme epidemija koje ne poznaje razliku u rasi, naciji, veri ni političkoj pripadnosti.⁵⁶

⁵² V. Jaraković, *Procena napretka Srbije u ispunjavanju političkih kriterijuma u pregovorima sa EU „Četvrti deo: Mediji u Srbiji – u slobodnom padu“*, Beograd 2019, dostupno na: <https://crt.rs/wp-content/uploads/2019/04/Mediji-u-Srbiji-%E2%80%93-U-slobodnom-padu.pdf>, očitavanje: 13. 05. 2020.

⁵³ Bel. 48.

⁵⁴ Bel. 51.

⁵⁵ Dostupno na: <http://www.nuns.rs/codex/ethicalcode.html>, očitavanje: 13. 05. 2020.

⁵⁶ I. Nikoletić, Najbitniji je javni interes, država da ne cenzuriše, dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/drzava-i>

*Freedom of the media during the state of emergency in the Republic of Serbia**Summary*

Based on the Decision on the introduction of a state of emergency due to the COVID 19 pandemic, on March 15, 2020, the Government of Serbia introduced special measures and limited certain rights of citizens. Does the government have the right to such restrictions or suspension of social networks in Serbia, as well as can it completely abolish freedom of information? In Serbia, despite the large number of print media, pluralism of ideas and opinions is not felt, since the market is divided between several big players and the state, on the one hand, and on the other hand it is controlled by large advertising agencies that indirectly control money flows and political influence. In a situation of general danger, it is necessary for journalists and media owners to behave responsibly and respect the rules prescribed by the Code of Journalist.

[mediji/najbitniji-javni-interes-drzava-da-ne-cenzurise/](#), očitanje: 13. 05. 2020.